

การศึกษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ลาวครั้ง ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
The Study on Identity of Lao Khrang's Ethnicity in Tumbol Huay Duan
Amphoe Don Tum Changwat Nakhon Pathom

ฉัตรทิพย์ มีทอง

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Pices_aplrodite@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาติพันธุ์กลุ่มของตนเอง และเพื่อจัดทำฐานข้อมูลของชาวลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือนักวิชาการตลอดจนประชาชนชาวบ้านซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงนัยของแนวความคิดรวมทั้งองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ทางด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการดำเนินการกระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก ผลการวิจัยพบว่าสามารถถอดอัตลักษณ์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนในหลายมิตินับตั้งแต่ ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาติพันธุ์ชาวลาวครั้ง วิถีความเป็นอยู่ของชาวลาวครั้ง ภัตราภรณ์ศึกษา ภาษาศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนวิทยา และประเพณีวัฒนธรรมตามลำดับ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, ลาวครั้ง, ตำบลห้วยด้วน, ชาติพันธุ์

Abstract

The research aims to study the identity of Laos Khrang's ethnicity in Huay Duan sub-district, Don Tum district, Nakhon Pathom province. This research has the purposes to seek the guideline enhancing the potency including the conservation of Laos Khrang by themselves and also to provide the electronic data-base of Laos Khrang ethnicity in Huay Duan sub-district, Don Tum district, Nakhon Pathom province respectively. The representative sample in research composes of scholars, sage villagers to whom concern with their ethnicity in Huay Duan area. This has a purpose to understand the attitude toward their ethnicity. Thus, the research did proceed the sample selection by specific random method. The result of research could extract the knowledge of Laos Khrang Huay Duan' community in many dimensions, composing of history and background, cultural manners, garment, language, traditional believing and customs of Laos Khrang ethnicity in Huay Duan respectively. Finally the resemble and researcher participated to seek the guideline of enhancing the potency and to support the Laos Khrang's ethnicity in Huay Duan with the objective to develop its model, to management the identity's maintenance with continuation and sustainability.

Keywords: identity, Laos-Krung, Huay Duan sub-district, ethnicity

1. บทนำ

สืบเนื่องจากการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมได้รับทุนสนับสนุนจากคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เริ่มจากปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ให้ศึกษาศักยภาพและทุนทางสังคมของตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม เป็นเวลา 3 ปี ปีละ 20 ตำบล ภายใต้โครงการ นครปฐม: นครแห่งความสุขทุกชุมชนท้องถิ่น โดยใช้เครื่องมือประเมินชุมชนชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP) วัตถุประสงค์โดยรวม ได้แก่ การใช้ศักยภาพและทุนทางสังคมมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ และเป้าหมายปลายทาง คือ การเป็นตำบลสุขภาวะ ที่ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง ในการนี้ ต. ห้วยด้วน อ. ดอนตูม เป็นตำบลหนึ่งในโครงการดังกล่าว มีประชากร 3,625 คน 889 ครัวเรือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นเชื้อสายลาวครั้ง (ข้อมูลและศักยภาพของชุมชน อบต. ห้วยด้วน, 2555-2556) อาจารย์บุญเรือง ปาแสนกุล อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดกลางซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชน และแกนนำคนสำคัญในการพลิกฟื้นความเป็นลาวครั้งของชุมชนแห่งนี้ ได้เล่าว่า “...จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อแน่ว่าชาวลาวครั้งถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ปี พ.ศ. 2321 และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปี พ.ศ. 2334 ไทยได้ยกทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง และกวาดต้อนครอบครัวชาวลาวมาเนื่องจากแพ้สงคราม ส่วนหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานที่ ต. ห้วยด้วนแห่งนี้...” จากเส้นทางประวัติศาสตร์อันยาวนานชาวลาวครั้งใน ต.ห้วยด้วนยังคงมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ได้แก่ ภาษา การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

ชุมชนตระหนักถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนซึ่งเท่าที่ผ่านมาได้มีการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ แต่ยังคงงานวิจัยที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อย่างลุ่มลึก ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญว่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ได้เชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภาษา ประเพณี ความเชื่อทางศาสนาของชาวลาวครั้งเข้าไว้ด้วยกันและใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องการสะท้อนถึงรูปแบบการส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรมโดยไม่ให้ถูกกลืนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนและหาแนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยให้เกิดการมีส่วนร่วมและการยอมรับของคนในชุมชนเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งทางปัญญา (research for empowerment) ให้กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชาวลาวครั้งในตำบล ห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
2. หาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชาวลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูมจังหวัดนครปฐม ในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาติพันธุ์กลุ่มของตนเอง
3. จัดทำฐานข้อมูลของชาวลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

3. วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การศึกษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม” นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) ที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้โดยกำหนดรูปแบบระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยในทิศทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิชาประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นวิธทางการศึกษาที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาครั้งนี้เป็นการผสมผสานกันระหว่าง

3.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research)

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัยด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบด้วยกระบวนการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยในเชิงเอกสาร (documentary research) ทั้งนี้การใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารนั้นนับเป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่สำคัญอย่างมากในสาขาการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยเรื่องการศึกษาอัต

ลักษณะของชาติพันธุ์ลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารนอกเหนือจากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นกรรมวิธีการศึกษาที่สำคัญอีกวิธี ในเบื้องต้นนั้นทางผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์อย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่การศึกษาแหล่งที่มาของข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนในการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ การศึกษาลำดับขั้นตอนของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งการวิจารณ์หรือประเมินคุณค่าข้อมูลที่ได้รับจากข้อมูลชาติพันธุ์ลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนในวิธีทางประวัติศาสตร์ ซึ่งภายหลังจากการผ่านขั้นตอนกระบวนการดังกล่าวแล้วผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้อภิปรายและสังเคราะห์ตามวิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเคร่งครัดจากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้อภิปรายและแยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่ได้อภิปรายเพื่อตรวจสอบและถ่วงดุลกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์อีกชั้นหนึ่ง

3.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview)

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากนักวิชาการ ตลอดจนประชาชนชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสำคัญในการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม กรรมวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในครั้งนี้ของผู้วิจัยก็เพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ตลอดจนนานาทัศนะทางด้านกระบวนการหรือกลไกที่เกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ลาวครั้งตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมโดยตรง ในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive random) อันเป็นการเลือกตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิจารณาคัดเลือกตัวอย่างด้วยตนเองเพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับการรวบรวมการวิจัยดังกล่าวมาดำเนินการประมวลผลข้อมูลอันนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป ขณะเดียวกันข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์นั้นยังต้องนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์กับข้อมูลเชิงเอกสารที่ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยเช่นกันเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและเป็นการเติมเต็มช่องว่างทางประวัติศาสตร์การศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ลาวครั้งของตำบลห้วยด้วนที่ขาดหายไป

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยในด้านการศึกษาอัตลักษณ์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาติพันธุ์ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

ชาวลาวเหล่านี้ได้ถูกกวาดต้อนมายังภาคกลางในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการเมืองและสงครามโดยอพยพเคลื่อนย้ายไปอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำภาคกลางซึ่งจะตั้งชุมชนแยกห่างจากกันและอยู่ร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ตนและไม่ปะปนกับกลุ่มอื่น ๆ ขณะที่คำว่า “ครั้ง” ในเอกสารบางเล่มสะกดคำว่า “คั้ง” ทั้งนี้เพราะในทางภาษาศาสตร์พยัญชนะของลาวไม่มีการออกเสียงควบกล้ำคือตัว “ร” และ “ล” ดังนั้นชาวลาวจึงมีการออกเสียงเรียกขานพวกตนว่าลาวคั้งเป็น “ลาวคั้ง” นอกจากนี้ชาวลาวครั้งมีชื่อเรียกขานหลายอย่างตามที่ปรากฏในเอกสารหลายชื่อด้วยกัน เช่น ลาวคั้ง ลาวซี้คั้งหรือกระทั่งลาวภูคั้ง (มยุรี ถาวรพัฒน์ และเอมอร เชาวน์สวน, 2548, หน้า 5) บันทึกลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นจดหมายเหตุของรัตนโกสินทร์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 2 ที่มีการระบุว่าลาวครั้งเป็นกลุ่มชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองภูคั้งซึ่งเมืองดังกล่าวเป็นหัวเมืองของลาวที่ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงนิกอย่างไรก็ดี ประวัติศาสตร์บางคนสันนิษฐานว่าคำดังกล่าวนี้น่าจะมาจากคำว่าภูคั้งหรือภูคั้งซึ่งเป็นภูเขาที่มีรูปร่างคล้ายลักษณะกับระซัง [คนลาวออกเสียงว่าซัง] และต่อมาอาจถูกกร่อนคำเสียงใหม่ว่าเป็นคั้ง

กลุ่มชาวลาวครั้งที่อยู่พม่าตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยปัจจุบันประกอบด้วยสองกลุ่มใหญ่ในทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ กลุ่มแรกคือชาวลาวครั้งที่อยู่พม่าและกลุ่มสองคือชาวลาวครั้งที่ถูกกวาดต้อนมาจากหลวงพระบางในช่วงของการทำศึกสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวลาวครั้งทั้งสองกลุ่มนี้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคกลางของประเทศไทยนับตั้งแต่ นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี จากนั้นจึงมีการขยายพื้นที่ไปยังจังหวัดรอบข้างเมื่อประชากรในชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันมีชาวลาวครั้งที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคกลางหลายจังหวัดนับตั้งแต่ภาคกลางตอนบนและภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ พิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ สุโขทัย เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร ลพบุรี ชัยนาท อุทัยธานี ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี นครปฐม เป็นต้น โดยที่ชาวลาวครั้งแห่งนี้มีการตั้งถิ่นฐานกันอย่างหนาแน่นมากโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ ชัยนาท สุพรรณบุรี และนครปฐมซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนศูนย์กลางใหญ่ของลาวครั้ง (เสถียร พุ่มพะยอม, 2558)

4.2 วิถีความเป็นอยู่ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

ภายหลังจากที่ชาวลาวกลุ่มนี้ได้อพยพและบางส่วนได้ถูกนครเวียงจันทน์ไทย ทำให้ลาวกลุ่มนี้เริ่มตั้งถิ่นฐานได้อย่างมั่นคงขึ้นอีกทั้งยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายกลุ่มของตนได้ตามขอบใจเนื่องจากพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางมีคนไทซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่เข้ามาจับจองที่ดินทำกินเอาไว้แล้ว ชาวลาวครั้งจำนวนมากอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางนับตั้งแต่นครชัยศรีจนกระทั่งที่ตำบลห้วยด้วนซึ่งมีผืนดินอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ชาวลาวครั้งได้ทำการเกษตรกรรมเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดินที่มากกว่าในลาวซึ่งเต็มไปด้วยภูเขาเป็นจำนวนมาก นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักนับตั้งแต่สมัยอดีตแล้วสตรีชาวลาวครั้งยังได้มีการประกอบอาชีพหัตถกรรม การจักสานและการทอผ้าซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวลาวครั้งอีกด้วย (เสถียร พุ่มพะยอม, 2558)

เนื่องจากชาวลาวครั้งมีอุปนิสัยโอบอ้อมอารี อีกทั้งยังมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สมถะและขยันอดทนในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่ชาวลาวครั้งทั้งชายและหญิงจะเริ่มทำงานนับตั้งแต่เช้ามืดและเลิกงานจนตึกตื่น หากมีเวลาว่างจากการประกอบกิจการ ชายและหญิงมักจะทำเครื่องสานด้วยไม้เป็นทรวดทรงภาชนะต่าง ๆ บางคนอาจรับจ้างเป็นกรรมกร บางคนอาจเก็บพืชผักที่ขึ้นอยู่ทั่วไปในท้องที่เพื่อเป็นรายได้เสริม ชาวลาวครั้งให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติอย่างมาก อีกทั้งเชื่อฟังในระบบผู้อาวุโสผู้เฒ่าผู้แก่ (seniority) ด้วยเหตุนี้จึงไม่ค่อยมีการทะเลาะวิวาทที่นำไปสู่การขึ้นชั้นศาลแต่อย่างใด เนื่องจากจะมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้รอมชอมความบาดหมางที่เกิดขึ้น และเมื่อมีประเพณีหรือพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ สมาชิกในครอบครัวจะร่วมกันทำงานไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานบวช งานโกนจุก หรืองานทำบุญสารทลาว เป็นต้น

ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนนิยมสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน (compound village) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกในครอบครัวมักจะสร้างบ้านที่ไม่ไกลจากญาติของตน จึงทำให้มีสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่แน่นแฟ้นเป็นอย่างมากเนื่องจากมีการพบปะกันอยู่บ่อยครั้ง พื้นที่รอบหมู่บ้านของชาวลาวครั้งเป็นท้องทุ่งนาซึ่งเป็นไปตามแบบวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่ชาวลาวครั้งปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ในอดีตชาวลาวครั้งนิยมสร้างบ้านแบบยกพื้นสูงรวมทั้งยังสร้างได้ถุนบ้านไว้เพื่อเก็บสิ่งของทางการเกษตร เช่น อุปกรณ์การทำนา ทั้งครก สากตีข้าว รวมถึงอุปกรณ์สิ่งทอทั้งหลาย เช่น กี่ทอผ้า รวมถึงเครื่องมือจักรสานประเภทอื่น ๆ และบางที่อาจมีเลี้ยงสัตว์ไว้ได้ถุนบ้าน เช่น ไก่ เป็ด เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการสร้างบ้านของชาวลาวครั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งลี้ลับที่ผสมผสานในวิถีของครัวเรือนอยากแยกกันไม่ได้ กล่าวได้ว่าชาวลาวครั้งเคารพบรรพบุรุษผู้ล่วงลับและเชื่อเรื่องผีซึ่งความเชื่อในเรื่องผีนั้นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับประเพณีชาวลาวครั้งนับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย (บุญเรือน ปาแสนกุล, 2558)

4.3 พัฒนาการการศึกษาของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวลาวครั้งยังรวมถึงผ้าขาวม้า 5 สี มีลวดลายหลากหลายและสีที่ใช้เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ ดังนั้น การทอผ้าจึงถือเป็นการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวลาวครั้งได้เป็นอย่างดี ผ้าทอของชาวลาวครั้งมีชื่อเสียงมาอย่างยาวนานโดยเฉพาะการใช้สีแดงลงบนอาภรณ์ซึ่งสีแดงดังกล่าวมาจากครั้งเป็นวัตถุดิบสำคัญ วัฒนธรรมชาวลาวครั้งมีความผูกพันกับการแต่งกายเป็นอย่างมาก ชาวลาวครั้งจะแต่งกายในโอกาสสำคัญโดยเฉพาะงานบุญ สตรีมักสวมเสื้อคอกระเช้าเมื่ออยู่กับบ้าน แต่งกายหญิง นุ่งผ้าซิ่นพื้นผ้าเป็นสีแดงครั้งลวดลายสอดแทรกเป็นสีดำเหลือง ชาว สีเขียว มีเชิงผ้าเป็นลวดลาย นุ่งยาวครั้งน่องเสื้อเป็นสีแดงครั้งเย็บจีบรอบอกมีสายเสื้อโยงพาดไหล่ แบบสวมใส่ไม่มีเม็ดกระดุมนุ่งทับในมีเข็มขัดเงินขาวพาดคาดเอว มีสไปพาดเฉียงจากซ้ายไปขวา ชุดดังกล่าวทั้งชายหญิงจะสวมใส่ในพิธีต่าง ๆ ตามแต่โอกาสอันควร แต่หากในวันงานเทศกาลหรือประเพณีสำคัญ ๆ สตรีลาวครั้งมักสวมเสื้อลายฉลุหรือเสื้อผ้าตามสมัยนิยม และมักสวมใส่ผ้าซิ่นสีแดงดินจกซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ถ้าไปถือศีลฟังธรรมที่วัดจะนุ่งหม้อขาวแต่ทั้งชายและหญิงมีผ้าสไบเฉียงเรียกว่า “ผ้าเปียงโต่ง” (บุญเรือน ปาแสนกุล, 2558)

เอกลักษณ์ผ้าที่โดดเด่นที่สุดคือซิ่นเป็นผ้าของสตรีอีกทั้งมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและลวดลายบนผืนผ้า การสวมใส่ผ้าซิ่นเป็นที่นิยมอย่างมากในลาว โดยเฉพาะกลุ่มชาวลาวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในทั้งลาวกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งลาวครั้ง ผ้าซิ่นนับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาวลาวรวมถึงชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน ในสมัยโบราณการทอผ้าซิ่นเป็นงานในบ้านโดยลูกผู้หญิงมีหน้าที่เป็นลูกมือคนสำคัญ แม้จะสอนให้ลูกสาวฝึกทอผ้าจนชำนาญและทอผ้าผืนงามสำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น งานแต่งงาน งานบวช หรืองานบุญประเพณีต่าง ๆ ของชาวลาว

4.4 ภาษาศาสตร์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

นักภาษาศาสตร์ปัจจุบันได้จัดภาษาลาวครั้งจัดอยู่ในภาษาตระกูลไต โดยจัดอยู่ในภาษาสายไท-กะได (Tai-Kadai language family) (Li, 1974, p.989) เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับภาษาลาวในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่หลวงพระบาง ทั้งนี้ชนกลุ่มต่าง ๆ ของลาวที่อพยพมาในไทยในจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดเลยยังมีภาษาที่คล้ายคลึงกับสำเนียงชาวลาวที่หลวงพระบางเป็นอย่างมาก

ชาวลาวครั้งที่บ้านห้วยด้วนในอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม สามารถพูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาลาว การใช้ภาษาลาวครั้งนั้นจะแพร่หลายในชุมชนลาวครั้งด้วยกันซึ่งจะมีการพูดภาษาเฉพาะกลุ่มในสังคมของตนเอง ขณะที่ภาษาเขียนของชาวลาวครั้งซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นอักษรไทยน้อย อักษรดังกล่าวนั้นยังพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในปัจจุบันแทบไม่มีการศึกษาและพบหลักฐานภาษาเขียนดังกล่าวมากนัก จึงทำให้ภาษาเขียนเหล่านั้นปรากฏอยู่ในสมุดข่อยและใบลาน เนื่องจากในปัจจุบันชาวลาวครั้งส่วนใหญ่ใช้อักษรไทยในการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ตน เมื่อชาวลาวครั้งอพยพเข้ามาอยู่ในสังคมไทยเมื่อหลายร้อยปีก่อน พวกเขาจึงต้องปรับวิถีชีวิตและการเรียนรู้ของภาษา คำบางคำของชาวลาวที่เคยมีการใช้ในสังคมลาวอาจมีการเลือนหายไปเนื่องจากไม่ได้มีการใช้อย่างสม่ำเสมอเหมือนเช่นในอดีตที่เคยอยู่ที่ลาว ในปัจจุบันชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนเองมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษาพูดอย่างมาก และทำให้ภาษาถิ่นลาวครั้งในสมัยอดีตเลือนหายไปตามกาลเวลาเป็นจำนวนมาก

4.5 ความเชื่อทางศาสนาของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

ชาวลาวครั้งนับถือพุทธศาสนาซึ่งมีประเพณีปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับชาวพุทธไทยในเกือบทุกด้านจนยากที่จะแยกจากกันได้ ธรรมเนียมปฏิบัติที่ยังคงพบเห็นได้ เช่น การใส่บาตร การไปวัดรักษาศีลอุโบสถในวันพระ รวมถึงการไปวัดในโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ทั้งนี้ชาวลาวครั้งให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมากและการอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานยึดมั่นในศาสนายังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วรุ่นนับจากสมัยบรรพบุรุษที่เวียงจันทน์ ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนมีความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติมาตั้งแต่สมัยโบราณ ความเชื่อที่ฝังรากลึกอย่างเหนียวแน่นคือความเชื่อเรื่องผี ชาวลาวครั้งมีความเชื่อเรื่องผีอยู่สองชนิดใหญ่ คือ ผีเจ้านาย (ancestral spirit) และผีเทวดา (spectral spirit) นอกจากนี้เรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อเหนือธรรมชาติแล้วนั้นชาวลาวครั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของ “ขวัญ” [Khwan] ในตัวของมนุษย์ อีกทั้งยังเชื่อในเรื่องของดวงชะตา การสืบดวงชะตา การสะเดาะเคราะห์ การรดน้ำมนต์ พิธีกรรมในการสะเดาะเคราะห์ของชาวลาวครั้งจะมีการนำกระถางใส่เครื่องบวงสรวงไปตั้งที่บริเวณทางสามแพร่งพร้อมทั้งนำพระพุทธรูปองค์เล็กไปไว้ที่วัดเพื่ออุทิศให้กับผีเจ้านาย (บุญเรือน ปาแสนกุล, 2558)

พิธีกรรมและความเชื่อของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนรวมถึงชาวลาวครั้งที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในภาคกลางและอีสานต่างสืบทอดความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (ancestral spirit) เป็นอย่างมาก ผีนั้นมี 2 ฝ่าย คือ ฝ่าย “ผีเจ้านาย” และ “ผีเทวดา” ซึ่งผีดังกล่าวเชื่อกันว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่อาศัยอยู่เมืองภูครั้ง ประเทศลาว ในชุมชนลาวครั้งที่อพยพมายังไทยจึงแยกความเชื่อออกเป็น 2 กลุ่มตามความเชื่อผีของครอบครัว กลุ่มแรกคือผีเจ้านายซึ่งก็คือมูลนายที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ก่อนหรือเป็นวิญญูณของบรรพบุรุษผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว มูลนายเหล่านี้ถือเป็นนักรบผู้สืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์เดียวกับสมาชิกในชุมชนชาวลาวครั้ง ต่อมากลุ่มเหล่านี้จะอัญเชิญผีเจ้านายมาสถิตในศาลของหมู่บ้านชุมชนลาวครั้งซึ่งเรียกว่า “หอเจ้านาย” ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ทั้งนี้ความเชื่อ “ผีเจ้านาย” ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบของสังคมของชาวลาวครั้งด้วยมีข้อห้ามเรื่อง “ผิดผี” ซึ่งเป็นจารีตที่ทุกคนต้องปฏิบัติ หากเกิดผิดผีจะต้องทำพิธีเช่นไหว้ขอขมาผีแล้วแต่จะทำการสิ่งใด นอกจากนี้ อาจยังต้องมีการบอกผีเจ้านายในโอกาสต่าง ๆ เช่น การออกไปค้าขาย การทำไร่ ทำนา หรือมีงานประเพณีใด ๆ ก็จะต้องมาบอกกล่าวผีเจ้านายเพื่อให้ผีเจ้านายได้ช่วยดูแลคุ้มครองปกป้องรักษาไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาใกล้ร้ายและให้พบแต่สิ่งที่ดีมีความเจริญ (สารอง อินทร์แสน, 2558)

ส่วน “ผีเทวดา” คือ วิญญูณของเทวดาที่เคยปกปักรักษาบ้านเมืองของตนมาตั้งแต่อยู่ที่ล้านช้าง หลวงพระบางทั้งนี้ชาวลาวครั้งจะมีจารีตและพิธีกรรมเพื่อแสดงถึงการเคารพนับถือผีเทวดาด้วยการสร้าง “หิ้งเทวดา” เป็นสิ่งมงคลรักษาพวกตน ทั้งนี้หิ้งเทวดามีลักษณะเป็นหิ้งไม้ 2 ชั้น ชั้นบนเล็กกว่าชั้นล่างใช้เป็นที่วางพานทองเหลืองและใส่คัมภีร์โบราณ 2 เล่มและดาบเหล็กด้ามไม้ 1 อัน ส่วนชั้นล่างใช้เป็นที่วางเครื่องสักการะ ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน และส่วยที่ชาวบ้านนำมาทำพิธีกับันดอกไม้ที่นำมาแก้บนไม่สามารถนำลงจากหิ้งได้ จนกว่าจะถึงงานเลี้ยงผีจึงจะเปลี่ยนได้และต้องนำดอกไม้มาแทน ผู้ทำพิธีและสื่อสารติดต่อกับผีเทวดาเรียกว่า “คนต้น” ซึ่งเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้และมักจะสืบทอดตำแหน่งตามสายโลหิต (เย็น จงสอน, 2558)

4.6 ประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน

ประเพณีแห่งสงกรานต์เป็นส่วนหนึ่งของงานเทศกาลสงกรานต์ซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานในหมู่คนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ทั้งนี้ในจังหวัดนครปฐมมีชาวลาวครั้งอาศัยอยู่มากในเขตตำบลโพรงมะเดื่อในอำเภอเมืองและตำบลห้วยด้วน ตำบลดอนรวก ตำบลลำเหย ในอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ชาวไทยเชื้อสายลาวครั้งเหล่านี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่บริเวณดังกล่าวมานับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีแต่ก็ยังคงถือประเพณีบางอย่างสืบทอดกันมาอย่างแน่นแฟ้น

การแห่งสงกรานต์เป็นประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปฏิบัติแตกต่างไปจากคนไทยกลุ่มอื่น ๆ และมีปฏิบัติกันในกลุ่มชาวลาวครั้งที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน อาทิ สระบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ สุพรรณบุรี เป็นต้น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปีนอกจากจะมีพิธีการทำบุญตักบาตร การก่อเจดีย์ทราย การสงน้ำพระ และการบั้งสุกฤทธิศส่วนกุศลถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น ประเพณีดังกล่าวที่ชาวลาวครั้งปฏิบัติก็เหมือนกับคนไทยทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตาม ชาวลาวครั้งยังมีพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะของกลุ่มพวกตนคือการแห่งสงกรานต์หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “การทอดผ้าป่าลาว” ในวันสุดท้ายของงานอีกด้วย จุดประสงค์สำคัญของการแห่งสงกรานต์ก็เพื่อหาเงินและสิ่งของที่จำเป็นเข้าวัดเพื่อเป็นการทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนาและยังเป็นการเสริมสร้างให้ชาวบ้านในหมู่บ้านร่วมกันสังสรรค์รื่นเริงเพื่อสร้างความสามัคคีและยังเป็นการส่งท้ายเทศกาลสงกรานต์ด้วย (เสถียร พุ่มพะยอม, 2558)

สำหรับชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมนั้นถือประเพณีการก่อพระเจดีย์ทรายว่ามีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนยังเชื่อว่าการก่อพระเจดีย์ทรายถวายวัดก็เพื่อนำเศษดินทรายที่ติดเท้าออกจากวัดทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจกลับมาคืนวัดในรูปพระเจดีย์ทรายและเพื่อเป็นการถวายเป็นพุทธบูชา นอกจากประเพณีเพื่อเป็นพุทธบูชาแล้วการก่อพระเจดีย์ทรายยังเป็นกุศโลบายของคนในอดีตให้มีการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดประเพณีรื่นเริงเป็นการสังสรรค์สร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

ชาวลาวครั้งในห้วยด้วนยึดอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมนับแต่สมัยบรรพบุรุษด้วยเหตุนี้ชาวลาวครั้งจึงมีประเพณีสอดแทรกในการทำขวัญนาเช่นเดียวกับคนไทย ได้แก่ พิธีแสดนาหรือพิธีแรกนา พิธีการลงแขกดำนา พิธีทำขวัญรวงข้าว พิธีเลี้ยงมานข้าวหรือพิธีรับมานข้าว พิธีการลงแขกเกี่ยวข้าว พิธีรับขวัญข้าว พิธีนวดข้าว พิธีลากกระดาน พิธีมัดข้าว พิธีสู่ขวัญข้าว นอกจากนี้งานประเพณียังเกี่ยวเนื่องกับการทำบุญสารทเดือนสิบ โดยเมื่อถึงวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ของทุก ๆ ปี ชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วนมีพิธีทำบุญที่เรียกว่าวันสารทลาว โดยชาวลาวครั้งมีการทำบุญสารทเดือนสิบกันในหลายพื้นที่ทั่วทั้งนครปฐม ซึ่งก่อนหน้าวันแรม 15 ค่ำจะมาถึงราวหนึ่งสัปดาห์นั้นชาวลาวครั้งจะทำการกวณกระยาสาทรเพื่อเตรียมทำบุญที่จะมาถึงด้วยเช่นกันชาวลาวครั้งเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังคงวนเวียนและรอคอยผลบุญจากญาติที่ยังคงมีชีวิตอยู่ที่จะอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ดังนั้นเมื่อถึงประเพณีในวันสารทลาว ชาวบ้านลาวครั้งจะกวณกระยาสาทรและนำกระยาสาทรไปถวายพระภิกษุที่วัด ทั้งนี้ชาวลาวครั้งเชื่อว่าพิธีทำบุญสารทเป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่เสียชีวิตลงโดยถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันสารท (บุญเรือน ปาแสนกุล, 2558)

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ชาวห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม สามารถแยกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชนห้วยด้วน
2. การเพิ่มขีดศักยภาพการสร้างเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน
3. การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนชาวลาวครั้งในท้องถิ่น
4. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวครั้งในท้องถิ่น
5. การส่งเสริมบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนในบริการจัดการทางวัฒนธรรม

5. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องการศึกษอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมในครั้งนี้ได้ทำการการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ถิ่นฐาน ความเป็นมาของชาติพันธุ์วรรณนา ประเพณีวัฒนธรรมในรอบปี ความเชื่อทางศาสนา นิรุกติศาสตร์ อาภัสตราภรณ์ ตลอดจนการหาแนวทางการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและทุก ๆ ฝ่าย การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ชาวลาวครั้งอย่างละเอียดในเกือบทุกด้านไว้ได้ ดังนั้นแล้วในการวิจัยศึกษาครั้งต่อไปนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรศึกษาในรูปแบบ (model) เพื่อประเมินความสำเร็จจากการหาแนวทางร่วมกันในทุก ๆ ภาคส่วนของงานวิจัย

ขึ้นนี้เพื่อเป็นการติดตามการดำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมให้อยู่สืบต่อไป

6. เอกสารอ้างอิง

- กิตติพร ไชบุญ. (2555). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติ : เอกสารประกอบการประชุมวิชาการทางวัฒนธรรมระดับชาติ "วิจัยวัฒนธรรม ครั้งที่ 2"**. กรุงเทพฯ : สำนัก.
- ข้อมูลและศักยภาพของชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด้วน. เอกสารอัดสำเนา.2555-2556.
- จินดา ชาตวิงษ์. (2529). **การศึกษาลักษณะของภาษาลาวครั้งที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม = A description of the Lao Khrang dialect at Tambon Huay Duan, Amphur Dontoom, Nakhon Pathom Province.** กรุงเทพฯ :สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. **หอสมุดแห่งชาติ. สมุดไทยดำ เส้นดินสอสีขาว, เลขที่ 15. บัญชีเบิกจ่ายพระราชทรัพย์และพระราชทานประจำเดือนในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.** จ.ศ. 1177.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. **หอสมุดแห่งชาติ. สมุดไทยดำ เส้นดินสอสีขาว, เลขที่ 10. ร่างศุภอักษรถึงเมืองเวียงจันทน์.** จ.ศ. 1179.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. **หอสมุดแห่งชาติ. สมุดไทยดำ เส้นดินสอสีขาว, เลขที่ 18. ร่างตราเจ้าพระยาจักรีตอบเมืองสุพรรณ.** จ.ศ. 1202.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. **หอสมุดแห่งชาติ. สมุดไทยดำ เส้นดินสอสีขาว, เลขที่ 18. ร่างตราเจ้าพระยาจักรีตอบเมืองสุพรรณ.** จ.ศ. 1222.
- บุญเรือน ปาแสนกุล. (2558, มิถุนายน 5). **ประธานกลุ่มอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง.**
- มยุรี ถาวรพัฒน์ และเอมอร เชาว์สวน. (2548). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ลาวครั้ง.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มหาสิลา วิระวงส์. (2535). **ประวัติศาสตร์ลาว.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เย็น จงสอน. (2558, 21 มิถุนายน). **กวนของศาลเจ้าพ่อแสนหาญ ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม.**
- สุก วงแดง. (2558, มิถุนายน 21). **กวนของศาลเจ้าพ่อแสนหาญ ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม.**
- เสถียร พุ่มพยอม. (2558, มิถุนายน 8). **อดีตวิศวกร ระดับ 10 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.**
- Abizadeh, Arash. (2001). **Ethnicity, Race, and a Possible Humanity.** World Order, 33.1 23-34. article that explores the social construction of ethnicity and race.
- Barth, Fredrik (ed). (1969). **Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference.** Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland. (2002). **Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives.** Anthropology, Culture and Society: Pluto Press.
- Evans, Grant. (2012). **Short History of Laos.** Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books.
- Horowitz, Donald L.. (2000). **Ethnic Groups in Conflict.** California : University of California Press.
- Hutchinson, John and Smith, Anthony D.. (1999). **Ethnicity .**Oxford : Oxford Press.
- Li, Fang Kuei. (1974). **"The Languages", New Encyclopaedia Britannica Macropaedia. (Vol. 17).**